

ARTICLE 19

**Интернетте журналист
аялдарга асылуу жана
опузалоо иштерин тергөө**

2020

АРТИКЛЬ 19 биринчи жолу 2020-жылы жарыялаган

ARTICLE 19

Сөз эркиндиги борбору

Фаррингтон роуд, 60

Лондон, EC1R 3GA

Улуу Британия

www.article19.org

АРТИКЛЬ 19 бардык адамдар кодулоодон коркпостон, каалаган жерде өз ой-пикирлерин эркин билдирип, коомдук турмушка жигердүү катыша турган дүйнө үчүн иш алып барууда. Биз муну жалпы ишибизге негиз салган өз ара байланыштагы эки эркиндиктин негизинде жасайбыз. Сөз эркиндиги – бул ар бир адамдын ар кандай ыкма менен пикирин, идеясын жана маалыматын билдирүү жана берүү укугу, ошондой эле бийлик менен макул болбоо жана аларга суроо берүү укугу.

Билүү эркиндиги ачыктыкты, акыйкат башкарууну жана туруктуу өнүгүүнү камсыз кылуу үчүн бийликтен маалыматты талап кылуу жана алуу укугун билдирет. Ушул эркиндиктердин кайсынысына болбосун, бийлик аларды жетиштүү деңгээлде коргой албай калса, АРТИКЛЬ 19 бирдиктүү фронт менен иш алып барат: соттордо, глобалдык жана аймактык уюмдар жана жарандык коом менен бирге, кайда болбойлу бардык жерде иш жүргүзөт.

Creative Commons 3.0 лицензиясы жөнүндө: Бул эмгек “Автордук-Шарттарды-КоммерциялыкЭмес-Сактоо 2.5” Creative Commons (CC BY-NC-SA 2.5) лицензиясы менен корголгон. Сиз бул эмгекти көчүрүп алууга, жайылтууга жана көрсөтүүгө, ошондой эле туунду чыгармаларды түзүүгө укуктуусуз, эгерде:

- 1) АРТИКЛЬ 19дун автордугу көрсөтүлсө;
- 2) бул эмгек коммерциялык максаттарда колдонулбаса;
- 3) ушунун негизинде жасалган ар кандай эмгекти жайылтуу ушуга окшош лицензия боюнча жүргүзүлүшү керек.

Бул лицензиянын толук текстин алуу үчүн шилтемени басыңыз: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/legalcode>

Бул долбоор Европа
Биримдиги тарабынан
каржыланат

MEDIA
DIALOGUE

Бул басылма Европа Биримдигинин финансылык колдоосу менен которулду. Анын мазмуну үчүн АРТИКЛЬ 19 менен «Медиа Диалог» долбоору гана жооптуу жана Европа Биримдигинин көз карашын сөзсүз түрдө эле чагылдыра бербейт.

Корутунду

Акыркы жылдары санарип технологиялар кеңейип, жаңы мейкиндиктерди түздү. Бул мейкиндиктерде аялдар менен кыздар пикирин билдирүү жана маалымат эркиндигине болгон укугун колдоно алышат. Мейкиндиктер аларга үнү жана көйгөйлөрү башкаларга жетиши үчүн жаңы мүмкүнчүлүктөрдү сунушташты. Бирок, бул мейкиндиктер асылуу жана гендердик зомбулук үчүн да жаңы мүмкүнчүлүктөрдү түздү. Бул көбүнчө реалдуу жашоодогу басмырлоонун жана теңсиздиктин көрүнүштөрүн чагылдырат.

Аялдар жашоосунун ар кандай аспектилеринде, айрыкча үйдө, жумушта жана жалпы эле коомдо жынысы боюнча куугунтукка дуушар болушат, бул аларды адамга берилген негизги укуктарынан толук пайдалануу мүмкүнчүлүгүнөн ажыратып жатат. Бул көйгөйлөргө журналист аялдар туш болушат, алар жынысына жараша басмырлоого көп дуушар болгондон тышкары, алардын журналисттик ишине байланыштуу пикирин айтуу эркиндигине болгон укугу да бузулуп жатат.

Адам укуктары боюнча эл аралык мыйзамга ылайык, мамлекеттер журналисттерди коргоого, аларга каршы кол салууларды алдын алууга жана юридикалык жактан коргоого, анын ичинде зомбулуктан, зомбулук коркунучунан жана кол салуунун ар кандай түрлөрүнөн сактоого милдеттүү. Бул милдеттенмелерге карабастан, мамлекеттер журналист аялдарга каршы коркутууларды жана кол салууларды, анын ичинде Интернетте асылуу жана опузалоо көрүнүштөрүн натыйжалуу тергей албай жаткандыгы кабарланууда. Интернеттеги асылуулар жана гендердик зомбулук окуяларын тийиштүү түрдө тергемесе, журналист аялдардын пикирин билдирүүгө болгон укугун ооздуктайт. Бул сөзсүз түрдө алардын оюн билдире турган мейкиндикти кыскартып, онлайн мейкиндиктеринде иштөө мүмкүнчүлүгүнөн ажыратат.

Баштапкы аракет катары бул маалыматтык документте журналисттерге карата зомбулукту натыйжалуу тергөөнүн стандарттары кеңири каралып, андан кийин журналист аялдарга карата онлайн асылууларды жана опузалоону натыйжалуу тергөөнүн стандарттары изилденет.

Акырында, АРТИКЛЬ 19 аялдардын пикирин билдирүү эркиндигине укугу кепилденген онлайн чөйрөсүн түзүү менен журналист аялдарды Интернеттеги куугунтуктоолордон жана зордук-зомбулуктан коргоонун жолдорун мамлекеттерге сунуш кылат. Анын ичинде:

- Мамлекеттер журналисттик ишмердиги үчүн сот жообуна тартылган журналист аялдарга карата тармактарда гендердик куугунтуктоо олуттуу көйгөй экендигин моюнга алышы керек, анын ичинде мамлекеттик саясаттын алкагында алдын алуу, мониторинг жүргүзүү жана жооп кайтаруу боюнча комплекстүү механизмдерди кабыл алууга тийиш;
- Мамлекеттер Интернетте асылуунун жана опузалоонун белгилери болгон сабырсыздыкка жана жалган көз карашка каршы туруу үчүн комплекстүү коом-

дук саясий мамиле жасоого тийиш. Алар басмырлоочу мамилелерге жана ченемдерге каршы чараларды көрүшү керек, бардык аялдар коомдук турмушка толук катыша ала турган жагымдуу шарттарды түзүшү керек;

- Мамлекеттик кызмат адамдары журналисттерге, журналист аялдарга жана пикирин билдирүү эркиндигине болгон укуктарын жүзөгө ашырган адамдарга каршы кол салууларды ачык, бир беткей жана системалуу түрдө айыптап чыгып, аял журналисттерди аялуу абалга кептеши ыктымал билдирүүлөрдөн алыс болушу керек;
- Интернетте асылуу жана гендердик зомбулукка каршы туруу үчүн жөнгө салуучу түрдүү чаралар кабыл алынууга тийиш. Пикирин билдирүү эркиндигине укукту чектеген ар кандай токтомдор Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын (ЖСУЭП) 19-беренесинин 3-пунктуна ылайык үч бөлүктөн турган критерийге жооп бериши керек; ал эми жазык укугу Интернетте асылуу жана куугунтуктоо белгилүү бир деңгээлге жеткен, олуттуу зыян келтирген өзгөчө учурларда колдонулушу керек;
- Интернеттеги куугунтуктоо жана гендердик зомбулук жазык сот өндүрүшү тарабынан тыюу салынган деңгээлге жеткенде, мамлекеттерден, айрыкча, жетиштүү коомдук көзөмөлдү камсыз кылуу үчүн ыкчам, кылдат, толук жана ар тараптуу иликтөөлөрдү жүргүзүү талап кылынат;
- Мамлекеттер институционалдык ресурстарды бөлүп берүү, потенциалды жогорулатуу жана окутуу сыяктуу практикалык чараларды көрүп, жетиштүү ресурстар менен камсыз кылууга тийиш. Ошондо укуктук система онлайн режимдеги асылууларга жана гендердик зомбулукка туруштук бере алат;
- Мамлекеттер офлайн да, онлайн режиминде да гендердик куугунтуктоо жана зомбулук жөнүндө отчеттуулукту жана мониторингди өркүндөтүп, аларды улуттук статистикага кошушу керек. Теңсиздик менен басмырлоого каршы чаралар да буга кирүүгө тийиш;
- Ошондой эле мамлекеттер жеке сектор жана жарандык коом менен биргеликте алдын алуу жана жооп кайтаруу боюнча бирдиктүү, ресурстар менен жакшы камсыздалган механизмдерди киргизиши керек.

Мазмуну

Корутунду	3
Киришүү	6
Өзөктүк учурлар	8
Интернетте асылууну жана гендердик зомбулукту аныктоо	8
“Журналист” жана “журналистика” аныктамасы	9
Журналисттерге карата зомбулук учурларын натыйжалуу иликтөөнүн стандарттары	11
Интернетте журналист аялдарга карата асылууну жана зомбулукту натыйжалуу иликтөөнүн стандарттары	14
Эл аралык стандарттар	14
Салыштырма улуттук стандарттар	16
Интернетте асылуу жана опузалоо жазык кылмышы катары	16
Интернетте асылууга жана опузалоого каршы күрөшүү боюнча тартип коргоо органдары үчүн колдонуудагы жетектөөчү принциптер	17
Аткарылышын камсыз кылуудагы көйгөйлөр	19
Интернетте журналист аялдарга карата куугунтуктоолор жана зомбулук фактылары боюнча сөз эркиндигине ылайык тергөө	21
АРТИКЛЬ 19 жөнүндө	23
Шилтемелер	24

Киришүү

Демократия журналисттердин бийликке чындыкты айта алуу, мыйзам бузууларды иликтөө, коомдук талкууга өз салымын кошуп, аларды чыңдоо, ошондой эле адамдарга курчап турган дүйнө жөнүндө маалымат берүү жөндөмдүүлүгүнөн көз каранды. Журналисттердин оозун жабууга багытталган зомбулук үчүн жазасыз калуу – адамдардын өз пикирин ачык айтуу эркиндигине жана дүйнө жүзү боюнча ачык коомго глобалдык коркунучту туудурат.

Көптөгөн баяндамалар жана изилдөөлөр көрсөткөндөй, журналист аялдар эркек журналисттерге каршы багытталган адам укуктарын бузуунун кеңири чөйрөсүнө туш болушса да, аялдар өз ишин аткарууда өзгөчө кыйынчылыктарга жана адам укуктарынын бузулушуна туш болушат. Иш ордунда жана ишке орношууда басмырлоо, жыныстык жана гендердик зордук-зомбулук, коркутуу жана асылуу өзгөчө тынчсызданууну жаратат жана бул көйгөй жылдан жылга оңолгон жок. Бул мыйзам бузуулар дүйнө жүзүндөгү аялдар жашоосунун көптөгөн аспектилеринде туш болгон гендердик теңсиздиктин, басмырлоонун жана зомбулуктун белгилери болуп саналат.¹

Отчеттор ошондой эле журналист аялдар Интернетте асылууга жана гендердик зомбулукка уламдан-улам дуушар болуп турушкандыгын көрсөтүүдө. Көп учурда өкмөт тарабынан мыйзам бузууларга каршы чыккан, аялдардын укуктарын коргогон аял журналисттер же укук коргоочулар, ошондой эле эркектерге “ылайыктуу” деп салттуу түрдө эсептелип калган маселелерди көтөрүп чыккан журналисттер бутага алынууда. Интернетте асылуу жана куугунтуктоо түрдүү формаларда болууда, анын ичинде опузалоо, жыныстык зомбулук көрсөтүү, коркутуп-үркүтүү, куугунтуктоо, аңдуу жана адамдын макулдугу жок жеке кат алышууларды жайылтуу түрүндө болот; бул аракеттер көбүнчө денеге залал келтирүү коркунучуна айланып кетиши мүмкүн. Бул өкмөттөрдөн же жеке адамдардан келип чыгышы мүмкүн, офлайн чабуулдар сыяктуу эле аялдардын пикирин ачык айтуу, сыңдоо жана талкууларды уюштуруу мүмкүнчүлүктөрүн кыйла чектеп салышы мүмкүн.

Интернеттеги куугунтуктоо жана гендердик зомбулук аялдардын тең укуктуулугуна кол салуу гана эмес, ошондой эле алардын пикирин билдирүү ниетин да олуттуу түрдө ооздукташы мүмкүн. Технологияны колдонгон аялдар ар дайым коркутууларга же башка санариптик чабуулдарга кабылганда, бул алардын коопсуздугунан кооптонуп, талкууларга катышуудан четтетиши мүмкүн. Көп учурда Интернеттеги ар кандай куугунтуктоолор жана зомбулуктар чыдап тургус абалга жеткирип, алардын социалдык тармактарда жана санариптик жарандык мейкиндикте эркин иш жүргүзүүсүнө жолтоо болот. Журналист аялдар үчүн Интернеттеги куугунтуктоо жана зордук-зомбулук алардын журналисттик ишмердүүлүгүн чектеп, басмырлоого каршы биргелешип күрөшүү мүмкүнчүлүгүнөн ажыратышы мүмкүн. Изилдөөлөр көрсөткөндөй, бул аял журналисттерди өзүн-өзү цензуралоого алып келиши мүмкүн, ошондой эле өз репортаждарына жана журналисттик ишине, сүйлөгөн сөздөрүнө же маселелерди чагылдырууга таасирин тийгизет. Бул бир катар психологиялык травмаларды, ошондой эле психикалык саламаттыктын терс кесепеттерине алып келип, жүрүм-турумга терс таасирин тийгизет. Мисалы, жабырлануучунун жашоо калыбы жана күнүмдүк режим өзгөртүшү ыктымал, же онлайн мейкиндигине катышуудан четтетиши мүмкүн.²

Журналисттердин коопсуздугуна тиешелүү адам укуктары боюнча эл аралык стандарттарга ылайык мамлекеттер үч багытта иш алып барууга милдеттүү: журналисттерге каршы кол салууларды алдын алуу, коргоо жана бөгөт коюу. Бул адамдардын зордук-зомбулугунан жана басмырлоосунан коргоо чараларын, ошондой эле коркутуу-үркүтүүнүн жана куугунтуктоонун бардык түрлөрүнөн натыйжалуу иликтөө жана жетиштүү коргоону камсыз кылуу чараларын камтыйт.

Ошону менен бирге, Интернетте куугунтукка кабылган же онлайн режиминде опузаттуу болгон аял журналисттердин сот адилеттигине жетүүсүнө бут тоскон өзгөчө тоскоолдук – бул мамлекеттик бийлик органдарынын бул опузаларга олуттуу мамиле жасабагандыгы. Адам укуктары боюнча эл аралык жана регионалдык органдар, ошондой эле жарандык коом уюмдары бир нече жолу тартип коргоо органдарын Интернеттеги журналист аялдарга карата куугунтуктоолорго жана зомбулукка каршы чараларды көрүүгө, мындай иш-аракеттердин юрисдикциясына кирген-кирбегендигин так аныктоочу механизмдерди иштеп чыгууга, жабырлануучуларга реалдуу коргоону камсыз кылууга чакырышкан.³

Ошол себептен АРТИКЛЬ 19 ушул маалыматтык документте журналист аялдарга асылууга жана зомбулукка каршы күрөшүү, Интернеттеги куугунтуктоо учурларын натыйжалуу иликтөө боюнча мамлекеттин милдеттенмелерин баяндап берүүнүн чечти. Бул иштин өзөгүндө онлайн да, офлайн да куугунтуктоо, коркутуу же опузалоо жазасыз калган шартта пикирин билдирүү эркиндигине болгон укук жана журналист аялдардын журналисттик ишмердүүлүк менен алектенүү мүмкүнчүлүгү натыйжасыз болот деген ой жатат. Эгерде мамлекет алардын укуктарын бузуу же опузалоо иштерин натыйжалуу тергебесе, укук дагы натыйжа бербей калат.

Маалыматтык документте адегенде журналисттерге карата зомбулукту натыйжалуу тергөө боюнча эл аралык жана салыштырмалуу стандарттар, андан кийин Интернетте куугунтуктоолорду жана опузалоону натыйжалуу тергөөнүн стандарттары жана салыштырма мисалдары келтирилген. Ошондой эле кылмышкерлерди аныктоодо, Интернеттеги куугунтуктоолорду жана опузалоону тергөө үчүн өз ара укуктук жардам көрсөтүү келишимдерин колдонууда кээ бир кыйынчылыктарды чечет. Акырында маалыматтык документте Интернеттеги куугунтуктоого жана опузалоого байланышкан иштерди пикир билдирүү эркиндиги жана башка адам укуктары стандарттарына шайкеш келтирүүгө талаптагыдай мамиле жасоо боюнча сунуштамалар берилет.

Өзөктүк учурлар

Интернетте асылууну жана гендердик зомбулукту аныктоо

Мобилдик телефондор, Интернет, социалдык тармактар жана электрондук почта сыяктуу маалыматтык-коммуникациялык технологияларды толук же жарым-жартылай колдонуп, басмырлоочу, адепсиз жүрүм-турум көрүнүшүн сүрөттөө үчүн колдонулган терминологиянын чөйрөсү кенен.⁴ Көбүнчө “онлайн зомбулук”, “кибер зордук-зомбулук”, “кибер бейбаштык”, “жаңы технологияларды колдонуп опузалоо жана куугунтуктоо”, “технологияга байланыштуу зомбулук” же “Интернеттеги кастык тили” деген терминдер колдонулуп келатат.⁵

Мындан тышкары, бул терминология көйгөйлүү жүрүм-турумдун ар кандай түрлөрүн жамааттык түрдө сүрөттөө үчүн колдонулат, алар төмөнкүлөрдү камтыйт, бирок муну менен гана чектелип калбайт:

- Денеге залака келтирүү же жыныстык зомбулук көрсөтүү тууралуу түздөн-түз же кыйыр коркуткан билдирүүлөрдү, адепсиз билдирүүлөрдү жөнөтүү, максаттуу чабуулдарды коюу (көбүнчө бир нече адам бир маалда чабуул коёт);
- Доксинг – бул аялдын электрондук почта дареги, телефон номери же үй дареги сыяктуу жеке маалыматын ачык жайылтуу. Бул көп учурда куугунтуктоонун күчөшүнө алып келип, коопсуздугуна коркунуч келтирет;
- Гендердик зордук-зомбулук – бул аялдарды жыныстык объект же зомбулуктун объектиси катары чагылдырылган сөздөрдү, гендердик стереотипти, контентти камтышы мүмкүн;
- Аңдуу жана артынан түшүү – буга аялдын онлайн жана/же офлайн жашоосун техникалык каражаттарды колдонуп көзөмөлдөөчү же онлайн режиминде аял жөнүндө маалымат чогултуучу жана анын эркине каршы пикир алышкан жүрүм-турумдун түрлөрүн камтыйт;
- Жеке маалыматты уурдоо же аккаунтту уруксатсыз пайдалануу – кимдир бирөө Интернетте өзүн кайсы бир аялдай тааныштырып жана/же анын кадыр-баркын түшүрүү же шек келтирүү үчүн контентти колдонгон көрүнүш;
- Аккаунтту/түзүлүштү бузуу – кимдир бирөө аялдын жеке аккаунттарына же түзүлүштөрүнө анын макулдугусуз жана/же кара ниеттик менен кирүүгө мүмкүнчүлүк алган көрүнүш. Бул көп учурда опузалоо максатын көздөгөн кол салууга алып келиши мүмкүн;

- Аялдын жыныстык мүнөздөгү сүрөттөрүн, ага айтып же айтпай жайылтуу, ошондой эле ар кандай жолдор менен ошол сүрөттөргө жетип, аялдын макулдугусуз таратып, түрдүү жолдор менен колдонуу көрүнүшү.

Адатта, мындай кордуктун түрлөрү реалдуу дүйнөдө аялдарга карата зомбулук менен тыгыз байланышта болуп, зордук-зомбулуктун үзгүлтүксүз спектринин бир бөлүгү болуп саналат жана реалдуу жашоодо да кол салууларга алып келиши мүмкүн же алардын бир бөлүгү болуп калышы ыктымал. Алардын ар бири ички мыйзамдарда же адам укуктары боюнча регионалдык жана эл аралык органдардын сунуштамаларында ар башкача аныкталышы мүмкүн.⁶ Башка институттар, социалдык медиа компаниялар же окумуштуулар дагы бул көрүнүштү концептуалдаштыруу үчүн өзүнүн сөздүгүн түзүп жатышат.

Бул кубулушту жана анын ар кандай түрлөрүн сүрөттөө үчүн жалпы кабыл алынган терминология жок болсо дагы, бул маалыматтык документте АРТИКЛЬ 19 жогоруда сүрөттөлгөн жүрүм-турумду аныктоо үчүн “Интернетте асылуу жана зомбулук” деген терминди колдонот.

“Журналист” жана “журналистика” аныктамасы

Журналисттердин коопсуздугун камсыз кылуу боюнча мамлекеттин милдеттенмелеринин контекстинде, акыркы он жылда “журналистика” түшүнүгү кыйла өзгөргөндүгүн белгилей кетүү маанилүү. Учурда “журналистика” деген түшүнүктүн же эл аралык деңгээлде “журналисттердин ишин” эмнелер түзөөрү тууралуу макулдашылган аныктама жок. Бирок эл аралык жана регионалдык адам укуктары боюнча органдар жана айрым улуттук соттор “жарандык журналисттердин” маалыматты чогултууда жана жайылтууда ойногон маанилүү ролун болжолдуу түрдө аныктап, таанышты.⁷ Эң негизгиси, алар “журналистиканын” функционалдык аныктамасын сунушташты. Бул аныктама жалпыга маалымдоонун жаңы каражаттарын колдонуп баарлашкан адамдарды камтыйт. Бир шарт – алар белгилүү бир критерийлерге жооп берүүгө тийиш.

БУУнун Адам укуктары боюнча комитети (Адам укуктары боюнча комитет) өзүнүн №34 жалпы тартиптеги Комментарийинде, мамлекеттердин Жарандык жана саясий укуктар боюнча эл аралык пакттын (ЖСУЭП) сакталышын көзөмөлдөөчү көз карандысыз эксперттик келишим органы “журналистикага” төмөнкүдөй аныктама берген:

Журналисттик функцияларды ар тараптуу адамдар, анын ичинде <...> блогерлер жана башка басма сөздө, Интернетте же башка жерлерде жарыялагандар аткарышат, ошондуктан журналисттерди каттоо же лицензиялоо боюнча жалпы мамлекеттик системалардын болушу [19-берененин] 3-пунктуна туура келбейт. Аккредитация алууга чектөөгө журналисттерге айрым жерлерге же иш-чараларга артыкчылыктуу мүмкүнчүлүк берүү керек болгон учурларда гана жол берилет. Мындай чектөөлөр басмырлоого жол берилбеши керек жана 19-беренеге жана Пакттын башка жоболоруна ылайык, калыс критерийлердин негизинде жана журналисттик функцияларды адамдардын кеңири чөйрөсү аткара тургандыгын эске алуу менен колдонулушу керек.⁸

Европа Кеңешинин (ЕК) Министрлер комитети “журналист” термининин кеңири аныктамасын кабыл алды. №R (2000) 7 сунуштамасында Комитет төмөнкүлөрдү билдирген:

“Журналист” термини жалпыга маалымдоо байланышынын ар кандай каражаттарын пайдалануу менен маалыматтарды чогултууга жана жайылтууга үзгүлтүксүз же кесипкөйлүк менен катышкан ар кандай жеке же юридикалык жакты билдирет.⁹

Ал ошондой эле мүчө мамлекеттерди:

- ЖМКнын жаңы, кеңири түшүнүгүн кабыл алууга үндөгөн. Бул түшүнүккө көп сандагы адамдар арасында контентти (мисалы, басма, аудио, визуалдык же башка түрүндө маалымат, талдоо, комментарий, ой-пикир, билим берүү, маданият, искусство жана эс алуу) өндүрүүгө жана жайылтууга байланышкан бардык катышуучулар кошулат. Ошондой эле бул иш-аракеттер интерактивдүү массалык коммуникацияга (социалдык тармактар сыяктуу) көмөктөшүүгө багытталат, же башка контентке негизделген масштабдуу интерактивдүү иш-аракеттерди (мисалы, онлайн оюн) жеңилдетүүгө багытталган редактордук көзөмөлдү же контентти көзөмөлдөөнү сактайт;
- Медиа экосистемада кызматтарды көрсөтүүчү же продукция берүүчү бардык катышуучуларды жөнгө салуу муктаждыгынын алкагында көзөмөл жүргүзүү зарыл. Бул болсо адамдарга Европа конвенциясынын 10-беренесине ылайык маалымат издөө, алуу жана жайылтуу укугун кепилдөө максатында жасалууда. Ошондой эле ушул катышуучуларга 10-беренедө каралган укуктарга терс таасирин тийгизиши мүмкүн болгон кийлигишүүдөн, анын ичинде өзүн-өзү негизсиз чектөөгө же өзүн-өзү цензураалоого алып келүүчү жагдайларга байланыштуу тийиштүү кепилдиктер берилет.¹⁰

Мындан тышкары, Министрлер комитети белгилүү бир критерийдин аткарылышын аныктоо үчүн индикаторлордун топтомун берди. Мисалы, маалыматты жайылтуу менен алектенген конкреттүү уюм же жеке адам ишенимдүү болсо; плюрализмге сый мамиле жасап, турдүү контент жаратса; кесиптик жана этикалык стандарттарды сыйласа; отчет берип жана ачык-айкын болсо, анда коом күткөн критерийлерге толук жооп берет деп табылат.¹¹

Ошол эле учурда Министрлер комитети ар бир критерий ийкемдүү колдонулушу керектигин баса белгиледи.¹²

Ошентип, ушул маалыматтык документте АРТИКЛЬ 19 байланыштын ар кандай каражаттары менен маалыматты чогултуу жана коомчулукка жайылтуу иш-аракеттерин камтыган журналистиканын ишмердүүлүгүнүн функционалдык аныктамасын колдойт.

Журналисттерге карата зомбулук учурларын натыйжалуу иликтөөнүн стандарттары

Адам укуктары боюнча эл аралык стандарттарга ылайык, журналисттер өз ишин көз карандысыз жана ашыкча кийлигишүүсүз жүргүзүшү үчүн мамлекеттер коопсуз жана жагымдуу чөйрөнү камсыз кылуу үчүн мыйзамдарда, саясатта жана практикада сөз эркиндигине болгон укукту коргошу керек. Ошондой эле мамлекеттер журналисттердин оозун жабууга жана сөз эркиндигине таасир этүүчү кылмыштарга тыюу салынышын камсыз кылуу, журналисттерге каршы кол салуулардын алдын-алууну, журналисттердин корголушун, кол салууга күнөөлүүлөрдүн жана шыкакчылардын жооп беришин камсыз кылуу боюнча позитивдүү милдеттенмелерди алышты.

Бул милдеттенмелер регионалдык механизмдер жана сот практикасы менен Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактыда, БУУнун Адам укуктары боюнча Кеңешинин резолюцияларында каралган.

Адам укуктары боюнча эл аралык стандарттар жана сот практикасы натыйжалуу тергөө жүргүзүү боюнча позитивдүү милдеттенмелерин аткаруу үчүн мамлекеттерде бир катар кепилдиктерди камтыган тергөө системасы болушу керектигин көрсөтүүдө. Мамлекеттер ошондой эле жеке же мамлекеттик эмес субъекттердин журналисттердин укуктарына кийлигишүүсүнө жол бербөөгө милдеттүү¹³ жана адам укуктары боюнча эл аралык милдеттенмелерин аткарууда “жеке адамдардын иш-аракеттери үчүн жооптуу” болуп калышы ыктымал.¹⁴ Бул стандарттар Интернетте асылуу жана опузалоо учурларын иликтөөгө багытталбаса да, төмөнкү сунуштамаларда журналист аялдарга карата асылуу жана куугунтуктоо маселесин чечүү үчүн мамлекеттер кандай аракеттерди көрүшү керектиги көрсөтүлөт.

Эл аралык өкмөттөр аралык эксперттер тарабынан кабыл алынган 2012-жылдагы **Сөз эркиндигине каршы кылмыштар жөнүндө биргелешкен декларацияда**,¹⁵ мамлекеттерге пикирди эркин билдирүүгө каршы кылмыштарды көз карандысыз, ыкчам жана натыйжалуу тергеп, күнөөлүүлөрдүн сот жообуна тартылышын камсыз кылуу сунушталат. Тергөөнүн натыйжалуулугуна байланыштуу принциптердин катарында Биргелешкен билдирүүгө төмөнкүлөр кирген:

- Сөз эркиндигине каршы кылмыштардын кылдаттык менен, натыйжалуу иликтенишин жана мындай кылмыштардын бардык өңүттөрүнүн жетиштүү деңгээлде изилденишин камсыз кылуу үчүн жетиштүү ресурстарды бөлүп, зарыл болгон окутууну камсыз кылуу керек;
- Тартип коргоо органдары тиешелүү далилдерди алуу үчүн бардык акылга сыярлык чараларды көрүшү керек жана чындыкты аныктоо үчүн бардык күбөлөр суралууга тийиш;

- Жабырлануучулар алардын мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоо үчүн зарыл болгон өлчөмдө жол-жоболорго тартылышы керек; бул натыйжалуу катышууну камсыз кылуу үчүн процесстин айрым бөлүктөрүнө, ошондой эле тиешелүү документтерге жеткиликтүүлүктү камтыйт;
- Тергөө иштерине терс таасирин тийгизбөө зарылдыгын эске алуу менен иликтөө ачык-айкын жүргүзүлүшү керек.

Адам укуктары боюнча кеңештин (АУК) бир катар резолюцияларында мамлекеттер журналисттерге карата зомбулуктун алдын алуу, аларды мындай кол салуудан сактоо жана күнөөлүүлөрдү жоопко тартуу үчүн көрүшү керек болгон чаралар белгиленген. Эң башкысы, **Журналисттердин коопсуздугу боюнча АУКтун 33/2 Резолюциясы** мамлекеттерден төмөнкүлөрдү талап кылат:¹⁶

- Ар кандай түрдөгү кол салууларды, анын ичинде гендердик мүнөздөгү кол салууларды иликтөө, соттоо, жазалоо жана болтурбоо үчүн зарыл ресурстарды бөлүү, мажбурлоочу механизмдер көйгөйгө системалуу түрдө көңүл буруп туруу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушун камсыз кылуу;
- Калыс, ыкчам, кылдат, көз карандысыз жана натыйжалуу тергөө аркылуу журналисттерге карата коркутуулар жана кол салуулар үчүн жоопкерчиликти камсыз кылуу үчүн коргоо чараларын көрүү. Атап айтканда, мамлекеттер журналисттерге каршы кылмыштар боюнча атайын тергөө топторун түзүп, журналист аялдарга карата гендердик негиздеги кол салууларды тааныган жана олуттуу кабыл алган конкреттүү иликтөө протоколдорун кабыл алышы керек;
- Жабырлануучуларга тийиштүү каражаттарды колдонууга мүмкүнчүлүк берүү (мисалы, жөлөкпул же социалдык-экономикалык колдоо, чукул жана узак мөөнөттүү физикалык жана психо-социалдык медициналык жардам). Резолюция ошондой эле укуктук коргонуу каражаттарын колдонуу зордук-зомбулукка кабылган журналисттер, айрыкча жыныстык зомбулукту башынан өткөргөндөр үчүн дайыма эле артыкчылыктуу жол боло бербестигин тааныйт, андай каражаттарга жеткиликтүүлүк арыз жазып, даттанганына көз каранды болбошу керек;

Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакт (ЖСУЭП) боюнча мамлекеттин милдеттенмелерин чечмелеген Адам укуктары боюнча комитет мамлекеттердин журналисттердин коопсуздугун камсыз кылуу боюнча милдеттенмелерин бир нече жолу баса белгилеген. Өзгөчө:

- **№34 жалпы тартиптеги комментарийде** Адам укуктары боюнча комитет адамга кол салуу, анын ичинде өзүм билемдик менен камакка алуу, кыйноо, өмүрүнө коркунуч келтирүү жана өлтүрүү бул адамдын сөз эркиндигине болгон укугун жүзөгө ашырып жатканы менен эч качан актоого болбой турганын баса белгиледи.¹⁷ Кол салуулар болгондо, мамлекеттер журналисттерге жана жалпыга маалымдоо каражаттарынын кызматкерлерине каршы жасалган бардык мындай кол салууларды «өз убагында жана кылдат иликтөөнү» жүр-

гүзүүгө, күнөөлүүлөрдүн жоопко тартылышын жана жабырлануучуларга келтирилген зыяндын ордун тийиштүү түрдө калыбына келтирилишин камсыз кылууга милдеттүү;¹⁸

- **№34 жалпы тартиптеги комментарийде** Адам укуктары боюнча комитет “адамдардын өлүмүнө алып келиши мүмкүн болгон зомбулуктун бардык түрлөрүнө же зордук-зомбулукка үндөөгө каршы натыйжалуу кылмыш-жаза тыюу салууларын камтыган коргоочу укуктук негиздерди кабыл алуу”,¹⁹ ошондой эле “коркунучта калгандарды коргоо үчүн ыкчам жана натыйжалуу жооп кайтаруу, мисалы, күнү-түнү полиция күзөтүн дайындоо, потенциалдуу агрессорлордон коргонуу жана чектөө буйруктарын берүү, өзгөчө учурларда жана коркунучта калган адамдын макулдугу менен аны коргоо үчүн камоо”.²⁰

Ушундай эле милдеттенмелер адам укуктары боюнча региондордогу соттордун, атап айтканда Адам укуктары боюнча Европа сотунун, Адам укуктары боюнча Америка аралык сотунун жана Комиссиясынын практикасында белгиленген. Регионалдык соттор кандай жол-жоболорду кабыл алуу керектигин кенен такташкан эмес, ошондой эле фактыларды аныктоону, кылмыш ишин тергөөнү жана куугунтуктоону айкалыштырган бирдиктүү жол-жобо зарыл деп жыйынтык чыгарышкан жок. Ошентсе да, алар мыйзамдын үстөмдүгүнө болгон элдин ишенимин сактоо жана тил табышуу же мыйзамсыз аракеттерге чыдамдуулук сыяктуу жоромолдордун алдын алуу үчүн бир нече маанилүү өзгөчөлүктөр зарыл экендигин аныкташты. Алардын юриспруденциясы мамлекеттер жетиштүү коомдук көзөмөлдү камсыз кылгандай ыкчам, толук, кылдат жана ар тараптуу тергөө иштерин жүргүзүүгө милдеттүү экендигин көрсөтөт.²¹

Интернетте журналист аялдарга карата асылууну жана зомбулукту натыйжалуу иликтөөнүн стандарттары

Эл аралык стандарттар

Буга чейин белгиленгендей, көптөгөн эл аралык жана регионалдык адам укуктары боюнча органдар жана жарандык коом уюмдары мамлекеттерди Интернеттеги асылуу жана гендердик зомбулукка каршы күрөшүү үчүн чара көрүүгө чакырышкан. Мисалы:

- 2016-жылы ЕККУнун ЖМК эркиндиги боюнча Өкүлүнүн отчетунда мамлекеттерге, анын ичинде журналист аялдарга жана ЖМК өкүлдөрүнө карата Интернетте коркутуулар жана башка опузалоо сөз эркиндигине жана жалпыга маалымдоо каражаттарынын эркиндигине түздөн-түз кол салуу болуп саналат деп таануу сунушталды. ЖМК эркиндиги боюнча өкүл мамлекеттерди техникалык жана юридикалык маселелер боюнча механизмдерди берип, окууларды өткөрүп, тартип коргоо органдарынын эл аралык адам укуктары жаатындагы стандарттарын түшүнүү жөндөмүн күчөтүүгө үндөдү, анткени алар коопсуздуктун чыныгы коркунучтарын аныктап, коркунучта турган адамдарды коргой алат. Башка сунуштарга Интернетте маалыматтарды кыянаттык менен пайдалануу максатында чогултууга каршы туруу, анын кесепеттери менен күрөшүү, маалыматтарды талдоого буйрук берүү, ошондой эле тартип коргоо органдары тарабынан конкреттүү иштердин жана кийинки иш-аракеттердин маалымат базасын түзүү кирди;²²
- 2017-жылы БУУнун Пикир билдирүү эркиндиги боюнча Атайын баяндамачысы жана БУУнун Аялдарга карата зомбулук маселеси боюнча Атайын баяндамачысы мамлекеттерди Интернеттеги гендердик зомбулукка каршы күрөшүүгө чакырып, ошол эле учурда цензурага каршы эскертүү жасады.²³ Алар өкмөттөр жана башкалар тарабынан жүзөгө ашырылышы мүмкүн болгон жооп чаралар билим берүүнү, аялдар Интернетте көп туш болгон зордук-зомбулукту жок кылган кадамдарды камтышы керек деп сунуш кылышты;
- Интернеттеги Адам укуктарын жайылтуу, коргоо жана урматтоо боюнча АУК Резолюциясында аялдарга карата онлайн куугунтуктоо жана опузалоо маселелери да камтылган. Резолюцияда АУК “ошондой эле аялдарга каршы жасалган кол салууларды, анын ичинде жыныстык жана гендердик негиздеги зомбулукту жана аялдарга карата зомбулукту, айрыкча журналист аялдар, жалпыга маалымдоо каражаттарынын кызматкерлери, мамлекеттик кызматкерлер жана коомдук талкууга катышкан башка адамдар пикирин бил-

диргени үчүн бутага алынган учурларды айыптайт” жана “Онлайн чөйрөдөгү басмырлоонун конкреттүү түрлөрүн эске алган гендердик жооп чараларын көрүүгө” үндөйт, ошондой эле “эл аралык милдеттенмелерге ылайык, адам укуктарын, анын ичинде Интернет менен байланышкан мыйзам бузуулардан натыйжалуу коргоону камсыз кылууга” чакырат;²⁴

- БУУнун Башкы Ассамблеясынын 2019-жылдагы Журналисттердин коопсуздугу жана күнөөлүүлөрдүн жазасыз калуу маселеси боюнча резолюциясы мамлекеттерди журналисттерге карата гендердик коркунучтарды жоюуга, акыркы резолюцияда алдын-алуу жана коргоо чараларын камсыз кылуу боюнча көп багыттуу милдеттенмелерди алууга, Интернеттеги опузалоонун гендердик өңүттөрүн, зыяндын ордун толтуруу жана жоопкерчилик механизмдерин эске алууга үндөдү. Анда гендердик жана сексисттик опузалар, коркутуу жана куугунтуктоолорду, атап айтканда, журналист аялдар туш болуп жаткан өзгөчө кастык мамилелерди эске алуу менен көбүрөөк маалымат берилет;²⁵
- 2019-жылы ЕККУнун ЖМК эркиндиги маселеси боюнча өкүлүнүн Интернеттеги журналисттерге карата куугунтуктоо же зордук-зомбулук боюнча отчетунда Интернетте асылуу жана опузалоо “олуттуу зыян келтириши мүмкүн болгон учурда, полиция жана прокуратура органдары куугунтуктоо иштерин тезинен жана жигердүү иликтөөгө тийиш, кылмышкерлер тийиштүү түрдө жоопко тартылышы. Мындай реакция жабырлануучунун билдирүүсүнөн жана жазалоону талап кылуудан толугу менен көз каранды болбошу керек, анткени онлайн куугунтуктоо журналисттин да, жалпы коомчулуктун да сөз эркиндигине болгон укугун бузат (демек, коомдук иш катары каралышы керек)”, - деп айтылат.²⁶

Европа Кеңешинин Будапешт конвенциясы (Киберкылмыштуулук жөнүндө конвенция) деп дагы таанылган Киберкылмыштар жөнүндө конвенциясы кибер кылмыштарды тергөө жана сот жообуна тартуу боюнча бир катар процесстик талаптарды белгилеген. Анын ичинде компьютердик маалыматтарды сактоо буйруктары, өндүрүштүк буйруктар, издөө жана камакка алуу да бар.²⁷ Бирок, Киберкылмыштуулук жөнүндө конвенция (“Компьютердик системалар аркылуу жасалган расисттик жана ксенофобдук мүнөздү” камтыган Кошумча протоколду кошпогондо) сөз менен байланышкан кылмыштарга эмес, көбүрөөк системаларга жана инфраструктурага каршы кылмыштарга тиешелүү болуп калды. АРТИКЛЬ 19 контентке байланышкан мыйзам бузууну Киберкылмыштар боюнча конвенцияга киргизүүнү сунуш кылбайт. Бирок биз Киберкылмыштуулук жөнүндө конвенция боюнча комитеттин акыркы отчетунда Интернетте гендердик зомбулукту жана опузалоону алдын алуу, андан коргоо жана күнөөлүүлөрдү сот жообуна тартуу тууралуу сөз болгондо ар кандай стандарттар менен келишимдердин ортосундагы синергия мүмкүн экендигин белгилейбиз. Отчетто өлкөлөргө Интернеттеги гендердик зордук-зомбулукка жана куугунтуктоого байланыштуу электрондук далилдер жаатындагы эл аралык кызматташтыкка көмөк көрсөтүү максатында Киберкылмыштуулук жөнүндө конвенциянын 16-21-беренелеринин процессуалдык ыйгарым укуктарын жүзөгө ашыруу мүмкүнчүлүгүн карап чыгуу сунушталат.²⁸

Мындан тышкары, онлайн режиминдеги куугунтуктоолорду жана гендердик зомбулукту иликтөөдө тартип коргоо органдары кандай иш-аракеттерди жасашы керекти-

ги жөнүндө улуттук деңгээлде эч кандай негизги стандарттар жана конкреттүү көрсөтмөлөр жок окшойт. Ошондой эле регионалдык жана улуттук соттор Интернетте асылуу жана куугунтуктоо кылмыштарын натыйжалуу иликтөөнүн стандарттарын сактоо үчүн тартип коргоо органдары кандай конкреттүү чараларды көрүшү керектиги жөнүндө так көрсөтмөлөрдү бере элек.

Салыштырма улуттук стандарттар

Улуттук деңгээлде мамлекеттердин Интернеттеги куугунтуктоолор жана зордук-зомбулук менен күрөш чаралары Интернеттеги гендердик куугунтуктоолорго жана зордук-зомбулукка карата колдонула турган жаңы кылмыш укук бузууларын кабыл алуудан баштап, мектеп программаларында социалдык медиа сабаттуулугун жогорулатуу боюнча профилактикалык жана билим берүү чараларына чейинки аракеттер көрүлсө болот. Жеткиликтүү изилдөөлөр көрсөткөндөй, Интернетте куугунтуктоолор үчүн юридикалык жоопкерчиликти кандайча жакшы жолго коюуга боло тургандыгы жөнүндө так маалымат жок жана бул көбүнчө сөз эркиндигине зыян келтирген жаңы, өтө эле жалпы мыйзамдарды кабыл алууга алып келиши мүмкүн.²⁹ Ошондой эле мамлекеттер Интернетте журналисттерге карата куугунтуктоолорду жана зомбулукту алдын алуу, иликтөө жана ага каршы күрөшүү боюнча сунуштарды иш жүзүндө кандайча аткарып жаткандыгы белгисиз.

Интернетте асылуу жана опузалоо жазык кылмышы катары

Интернетте гендердик куугунтуктоо жана опузалоо көрүнүштөрүн жамааттык түрдө сүрөттөө үчүн бирдиктүү аныктама жок болгондой эле, жүрүм-турумдун мындай түрүнө жазаны караштырган жалпы аныктама да жок.

Жалпысынан, Интернетте асылуунун жана куугунтуктоонун ар кандай түрлөрү жазык кылмышы деп табылышы керекпи же жокпу деген маселеде мамлекеттердин көз карашы бир кылка эмес. Кылмыш-жаза санкцияларын колдонуу зарылдыгы жөнүндө жалпы макулдашуу болгон учурларда дагы, бул кылмыштарды так аныктоо көйгөйү жана кылмыш жоопкерчилиги кайсы жерден башталат деген маселе келип чыгышы мүмкүн.³⁰

Мыйзамдарда “олуттуу зыян келтирүү” же “реалдуу коркунуч” сыяктуу кандайдыр бир босого белгиленген күндө дагы, ал чекке качан жете тургандыгы жөнүндө так көрсөтмө жок. Изилдөөлөр көрсөткөндөй, эгерде жүрүм-турумга кылмыш мыйзамдары тарабынан тыюу салынса, тийиштүү кылмыш жоболору боюнча соттук териштирүү “офлайн режиминде” жазага тартууга караганда татаал болот. Кээде бул сөз эркиндигин жана жабырлануучуларга келтирилген зыянды тең салмактуулукка келтирүү аракетинен улам келип чыгат. Бирок ага башка көптөгөн суроолор кирет, мисалы, “кылмыш кайсы юрисдикцияда жасалгандыгын аныктоо; кылмышкерлер ар кайсы өлкөлөрдө жашайт; жасалма ысымдарды же аватарларды колдонуп, белгисиз бойдон калган кылмышкерлер; полициянын техникалык мүмкүнчүлүктөрү жана ресурстары; Интернет провайдерлердин ролу; жана акарат келтирген жүрүм-турумдун масштабы”.³¹ Мисалы:

- “Чыныгы коркунуч” эмнени билдирет деген суроо “Илонис АКШга каршы” ишинде каралган.³² Бул иште сот арачылары соттолуучуга “мамлекеттер ара-

лык соодада”... башка адамга зыян келтирүү максатында... кандайдыр бир опузаны камтыган ар кандай билдирүүнү жиберүү...” айыбы коюлган.³³ Илонис “Фейсбуктагы” баракчасында рэп тексттер түрүндө бир нече жолу коркуткан (мисалы, “аялымды өлтүрөм”, “бала бакчаны аткылайм” жана “бала бакчадагы кылмышты иликтөө үчүн үйгө келген ФБРдин агенттерин өлтүрөм” деп коркуткан). Сот арачыларына бул коркутуулардын “чындыгын” аныктоо өтүнүчү берилген. Башкача айтканда, “контекстте же автор анын билдирүүсү башка бирөөгө денеге залал келтирүү же адамдын өмүрүн кыюу ниетин олуттуу көрсөтүү катары чечмеленет деп болжолдоп жатса, бул коркутууну “реалдуу” деп бааласа болобу?” деген суроо берилген. Илонис ал жөн гана Биринчи түзөтүүгө ылайык укуктарын колдонуп жаткандыгын жүйө келтирди; бирок ал “шалаакылык” стандарты боюнча соттолгон.³⁴ Жогорку сот өкүмдү жокко чыгарды, бирок Биринчи түзөтүүнүн негизинде эмес. Судья Алито өзүнүн жарым-жартылай каршы пикиринде, колдонулуп жаткан стандартты кароодон баш тарткандыгына байланыштуу “бул иш боюнча сот чечими сөзсүз түрдө башаламандыкты жана олуттуу көйгөйлөрдү жаратат” деп белгилеген,³⁵

- Финляндиянын журналисти Джессика Аронун иши Интернетте асылуу боюнча иш козгоодо өзгөчө кыйынчылыктар бар болгонун көрсөтөт. Аро төрт жыл бою Интернетте куугунтукка кабылып келген, анын ичинде телефон номери ачык жарыяланган, ал “НАТОнун жана АКШнын чалгындоо кызматынын агенти болгон” деп айыпташып, бир нече жолу өлүм менен коркутушкан. Иш бир нерсени көрсөттү: Финляндиянын прокурору эгерде жабырлануучу тарап кылмыш жөнүндө билдирбесе, өлүмгө алып келген курал колдонулбаса, же “коомдун кызыгуусун жараткан кылмыш ишин козгоо талап кылынбаса”, Кылмыш кодексине ылайык, айып койбойт.³⁶ Демек, прокурор Интернетти кыянаттык менен пайдалануу боюнча иштерди козгоого умтулбайт, анткени алар анын карамагына кирбейт.³⁷

Интернетте асылууга жана опузалоого каршы күрөшүү боюнча тартип коргоо органдары үчүн колдонуудагы жетектөөчү принциптер

Интернеттеги куугунтуктоо жана зордук-зомбулук маселесине мамлекеттер ар башкача мамиле жасаганы менен, төмөнкү өлкөлөр сөз эркиндигине болгон укуктарын пайдаланган адамдарга карата Интернетте асылууну жана опузалоону иликтөөдө тартип коргоо органдарына үлгү болуп бере алат.

Улуу Британиянын Улуу даражалуу Ханышасынын инспекциясы “полициянын санариптик кылмышка каршы көргөн чаралары коом менен тикелей иш алып барган ар бир полиция кызматкерин коргой ала тургандай болушу керек” деп тааныды. Ошондуктан, “санарип кылмыштуулуктун жайылышына жана мындан улам полиция кызматкерлери зарыл болгон технологияны түшүнүүсү үчүн тийиштүү окуудан өтүшөт”. Полиция кызматынын Колледжи укук коргоо органдарынын кызматкерлери үчүн киберкылмыштуулук, полициянын иши, санариптик байланыш жана социалдык тармактар сыяктуу бир катар курстарды сунуштайт. Мындан тышкары, отчеттор көрсөткөндөй, тапшырма берүүнүн жана регионалдык координаторлорду кошуунун улуттук процесси Интернетте асылуу жана опузалоо качан, кантип жана кандай деңгээлде тергелиши керектиги тууралуу бирдиктүү элести калыптандырды. 2017-жылы Улуу

Британия “жек көрүүнүн негизинде жасалган кылмыштарга каршы күрөшүү боюнча улуттук полициянын онлайн борборун” түздү.³⁸ Бул борбор бирдиктүү түйүн катары иштейт, ал аркылуу жек көрүүнүн негизинде жасалган кылмыштар тууралуу бардык кабарлар өтүп турат. Борбордо атайын даярдалган кызматкерлер иштешет, алар жабырлануучу менен байланышып турушат жана кылмыш ишин козгоо үчүн талап кылынган тиешелүү далилдерди чогултушат. Колдо болгон маалыматка ылайык, бул борбор, мисалы, төмөнкүлөрдү жасай алат:

- Жагдайлар кылмыш болуп саналбаган окуяга киреби же кылмыш болуп сана-лабы – ушуну баалай алышат;
- Дайыма кайталанган даттанууларды бириктирип, кол салган адамды аныкто-ого аракет кылат;
- Иликтөө маалында оң жылыш бар болсо, жергиликтүү отчеттуулук жана реак-ция үчүн далилдер топтомун даярдайт;
- Арыз жазган адамга жасалып жаткан иштердин жүрүшү тууралуу маалымдап, мажбурлап аткаруу чаралары мүмкүн болбогон учурларда мунун себептерин түшүндүрүп берет;
- Жергиликтүү полициядагы кесиптештерине натыйжалуу чаралар жөнүндө маалымат берет.

Канадада Юстиция министрлиги 2017-жылы Полиция жана Падышалык прокурор-лор боюнча колдонмо жарыялаган. Анын максаты – полиция жана падышалык прокурорлор үчүн кылмыш ишин козгоону тергөө жана сот ишин жүргүзүү боюнча көрсөтмөлөрдү берүү.³⁹ Ошондой эле колдонmodo “Интернеттеги асылуу” маселеси да каралып, укук коргоо органдарына Кылмыш-жаза кодексинин кайсы бөлүмдөрү онлайн кырдаалдарга карата колдонулаары түшүндүрүлөт.⁴⁰ Мыйзамдуу күчкө ээ болбосо дагы, анда Юстиция министрлигинин мыкты тажрыйба боюнча жетектөөчү принциптери кенен баяндалган. Колдонмо технологиялык далилдерди чогултууда тартип коргоо органдарына конкреттүү кеңештерди берет.

АКШда Массачусетс штатынын өкүлү Кэтрин Кларк Киберкылмышка каршы окутууга жардам көрсөтүү тууралуу мыйзамды сунуш кылды. Бул мыйзам “жеке жактарды бутага алган киберкылмыштуулукту болтурбоо, мыйзамдардын атка-рылышын камсыз кылуу үчүн штаттарга жана жергиликтүү бийлик органдарына субсидияларды берүүнү” караштырат.⁴¹ Сунушталган гранттар бардык деңгээлде-ги тартип коргоо органдарын “жеке адамдарга багытталган киберкылмыштуулукту аныктоого жана коргоого”, “жеке адамдарга каршы киберкылмыштан жапа чек-кендерге жардам берүү үчүн федералдык, мамлекеттик, жергиликтүү жана башка ресурстарды пайдаланууга”, “жеке адамдарга каршы киберкылмышка тыюу сал-ган мыйзамдарды колдонууга жана аткарууга” үйрөтүү үчүн жумшалат. Мыйзам долбоорунда “жеке адамдарга каршы киберкылмышка тыюу салган мыйзамдарга”, элди бул багытта агартууга, кибер кылмыштуулук боюнча атайын топторду түзүүгө, санарип криминалистика лабораторияларын түзүүгө же кеңейтүүгө, кылмышкер-лерди бир штаттан экинчи штатка өткөрүп берүүгө байланышкан чыгымдар үчүн

кошумча каражаттарды берүүгө, федералдык укук коргоо органдарынан тиешелүү мамлекеттик органдарга “тажрыйба жана маалымат” өткөрүп берүүгө кошумча каражат бөлүү сунушталат.

Аткарылышын камсыз кылуудагы көйгөйлөр

Интернетте асылуунун жана гендердик негизде куугунтуктоонун деңгээли кылмыш-жаза мыйзамдарында каралган катаалдык деңгээлине жеткен учурларда кылмыш болгон жердин юрисдикциясын аныктоо (кылмышкер жабырлануучудан башка өлкөдө жашаса), анонимдүүлүгүнө байланыштуу кылмышкерлерди аныктоо (же болжолдонуп жаткан анонимдүүлүк), далилдерди алуу жана Интернет провайдерлери менен биргеликте кызматташуу көйгөйлөрү тергөөгө бут тоскон учурлар көп.⁴²

Материалдык-укуктук көз караштан алганда, сөз эркиндигине болгон укуктуу кылмыш иштериндеги теңдикке жана кадыр-баркка укук менен теңдей келгенде айтылган сөз менен байланышкан мыйзам бузууларга гана байланыштуу эмес экендигин баса белгилөө керек. Интернеттеги анонимдүүлүк же псевдо-анонимдүүлүк да сөз эркиндигине жана жеке турмуштун кол тийбестигине болгон укуктун маанилүү аспектилери болуп саналат. Мындан улам өкмөттөр жана жеке адамдар тарабынан ашыкча жана пропорционалдуу эмес көзөмөлдүн алдын алуу үчүн кепилдик берилиши шарт.

Интернетте асылуу жана гендердик зомбулук фактыларын тергеп жатканда тартип коргоо органдары, адатта, санариптик компаниялардан, айрыкча социалдык медиадан жана алардын юрисдикциясынан тышкары жерлерде/чет өлкөлөрдө иштеген интернет провайдерлеринен маалымат суратууга аргасыз болушат. Тартип коргоо органдары далилдерге жетүү жана кылмышкерлерди аныктоо үчүн өз ара укуктук жардам келишимдери (MLAT) аркылуу расмий эл аралык кызматташтыкка таянат.

Жалпысынан жеткиликтүү изилдөөлөр көрсөткөндөй, MLAT “маалыматтарды алуунун эң ишенимдүү ыкмаларынын бири” болуп саналганы менен, тартип коргоо органдары аларга көп үмүт арта бербейт. Изилдөөлөр көрсөткөндөй, тартип коргоо органдарынын кызматкерлеринде MLAT суроо-талаптары аркылуу маалыматты ийгиликтүү алууга ишеним аз. MLAT процесстери узакка созулат (алар бир нече айга созулушу мүмкүн), эки мамлекеттен тең татаал административдик-укуктук процесстерди жана атайын даярдалган укук коргоо органдарынын кызматкерлерин талап кылат, бул процессте талап кылынган чыгымдар жана күч-аракеттер Интернеттеги асылуулар жана опузалоолор шартында укук коргоо органдары үчүн өтө эле ашыкча болушу мүмкүн.⁴³ Изилдөөлөр көрсөткөндөй, MLAT менен байланышкан көйгөйлөрдүн бири – жарандарга, анын ичинде контентке байланыштуу улуттук мыйзамдарына ылайык бардык байланыш маалыматтарын алуу мүмкүнчүлүгү берилбейт; ошондой эле келип түшкөн жана чыккан суроо-талаптарды карап чыгууга жооптуу борбордук мамлекеттик органдардын түйшүгүн көбөйтүүдө. Мындан тышкары, MLAT алкагындагы өтүнүчтөрүнө айрым мамлекеттердин берген жооптору маалымат берүүдөн баш тартуу катары чечмеленген.⁴⁴

Белгилей кетүүчү дагы бир жагдай бар: MLATтын айрым макулдашууларында өз ара юридикалык жардам көрсөтүү өтүнүчтөрү кылмышты эки тарап тең моюнга алган предмет болгонун караштырат, эгерде аны аткаруу “улуттук мыйзамдарга

карама-каршы келет” деп эсептелинсе, өтүнмөлөр четке кагылышы мүмкүн жана эл аралык кызматташуу жөнүндө суроо-талаптар үчүн олуттуулуктун босого чеги белгиленет.⁴⁵ Мындан тышкары, кээ бир MLAT, ошондой эле Киберкылмыштуулук жөнүндө конвенция эл аралык кызматташтык жөнүндө өтүнүч каттардын олуттуулук чектерин белгилешти. Бул босого онлайн режиминдеги куугунтуктоо жана зордук-зомбулук кылмыштарына байланыштуу MLAT сурамдарына канчалык деңгээлде колдонулгандыгы жөнүндө маалымат жок. Колдо болгон маалымат бул куралдар экстрадициялоо кылмыштары үчүн гана колдонулгандыгын көрсөтөт.

Жарандык коом уюмдары MLAT жана ушул сыяктуу келишимдерден келип чыгуучу потенциалдуу купуялуулук маселелерине жана аларды колдонууда ачык-айкындуулуктун жоктугуна байланыштуу маселелерди көтөрүштү. Интернеттеги куугунтуктоолорду жана опузалоону аныктоо үчүн мамлекеттер MLATка канчалык деңгээлде таянарына жана АКШдагы MLAT сурамдарынын натыйжалуулугуна, айрыкча Биринчи Түзөтүүнүн мүмкүн болгон аргументтерин эске алуу менен, ар тараптуу баа берилген жок.

Ошол эле учурда, MLAT кайсы бир даражада түйшүктүү, анткени алар купуялуулукту жана башка кепилдиктерди камсыз кылат; тартип коргоо органдары маалымат алмашуу үчүн төмөнкү чектерди талап кылганын себептери да ушунда. Мисалы, АКШнын “булут жөнүндө” мыйзамына ылайык, АКШ менен Улуу Британиянын Маалыматтарды биргелешип колдонуу тууралуу жакында эле түзүлгөн келишими Улуу Британияга АКШдагы маалыматтарды кармаган ортомчулардан түздөн-түз маалыматтарды сурап алууга мүмкүндүк берет;⁴⁶ буга чейин Улуу Британиянын укук коргоо органдары АКШда колдонуучулардын маалыматтарын топтоо боюнча коюлган жогорку стандарттарга жооп бериши керек болчу. Британ-Америка жаңы келишими адам укуктары көз карашынан алганда өтө көйгөйлүү жана мамлекеттин Европа конвенциясы боюнча милдеттенмелерине дал келбеши мүмкүн.⁴⁷

Башка жагынан алганда, мамлекеттер экстерриториалдык же башка себептерден улам кылмышты тергөө же сот жообуна тартуу кыйын деген негизде өз милдеттенмелерин аткаруудан бошотулбайт. Кылмыштын оорчулук даражасы кылмыш санкцияларынын мүмкүнчүлүктөрүнө жеткен учурларда, мисалы өмүргө реалдуу түрдө коркунуч жаралса тартип коргоо органдары кылмышкерлерди аныктоо үчүн бардык аракеттерди көрүшү керек (айрым учурларда инсандыкты эч кандай кыйынчылыксыз эле аныктаса болот) жана/же бул үчүн укуктук процесстерди баштоо демилгесин көтөрө алышат. Анын ичинде кызмат көрсөтүүчү компанияларга улуттук мыйзамдардын негизинде кылмышкерлердин ким экендигин аныктоо үчүн суроо-талапты камтышы мүмкүн.

Интернетте журналист аялдарга карата куугунтуктоолор жана зомбулук фактылары боюнча сөз эркиндигине ылайык тергөө

Интернеттеги куугунтуктоо жана катаал мамилеге карата улуттук мамилелердин айырмачылыгы, журналист аялдарга карата онлайн режиминде куугунтуктоо жана зомбулук көрсөтүү боюнча ар кандай учурларды натыйжалуу иликтөө боюнча деталдуу сунуштарды иштеп чыгууну кыйындатууда, мурунку бөлүмдөр жок дегенде мамлекеттер төмөнкү кадамдарды жасашы керектигин көрсөтүштү:

- Мамлекеттер Интернетте асылуу жана гендердик белги боюнча опузалоо, айрыкча журналисттик ишмердиги үчүн сот жообуна тартылган журналист аялдарга карата олуттуу көйгөй экендигин моюнга алышы керек жана алдын алуу, мониторинг жүргүзүү жана жооп кайтаруу механизмдерин, анын ичинде мамлекеттик саясаттын алкагында да кабыл алууга тийиш;
- Мамлекеттер Интернетте асылуунун жана зомбулуктун белгилери болгон сабырсыздыкка жана жалган көз карашка каршы туруу үчүн комплекстүү коомдук саясий мамиле жасоого тийиш. Алар басмырлоочу мамилелерге жана ченемдерге каршы чараларды көрүшү керек, бардык аялдар коомдук турмушка толук катыша ала турган жагымдуу шарттарды түзүшү керек;
- Мамлекеттик кызмат адамдары журналисттерге, журналист аялдарга жана пикирин билдирүү эркиндигине болгон укуктарын жүзөгө ашырган адамдарга каршы кол салууларды ачык, бир беткей жана системалуу түрдө айыптап чыгып, журналист аялдарды аялуу абалга кептеши ыктымал билдирүүлөрдөн алыс болушу керек;⁴⁸
- Интернеттеги асылууга жана опузалоого карата мыйзамдуу жооп чаралары чачыранды болуп жатса дагы, гендердик куугунтукка жана онлайн режиминдеги зомбулукка каршы ар кандай жөнгө салуу чаралары көрүлүшү керек деп ойлогондордун катары калыңдоодо. Пикирин билдирүү эркиндигине укукту чектеген ар кандай токтомдор Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын (ЖСУЭП) 19-беренесинин 3-пунктуна ылайык үч бөлүктөн турган критерийге жооп бериши керек; ал эми жазык укугу Интернетте асылуу жана куугунтуктоо белгилүү бир деңгээлге жеткен, олуттуу зыян келтирген өзгөчө учурларда колдонулушу керек;
- Интернетте асылуу жана гендердик зомбулук жазык мыйзамдары менен тыюу салынган катаалдык деңгээлине жеткенде, анын ичинде журналист аялдарга карата онлайн режиминде куугунтуктоо жана зомбулук көрсөтүү учурларын-

да, мамлекеттерден ыкчам, кылдат, толук жана ар тараптуу тергөө жүргүзүү талап кылынат, мында жетиштүү коомдук көзөмөл камсыз кылынууга тийиш;

- Укуктук система онлайн асылууларга жана гендердик зомбулукка туруштук бере алышы үчүн жана аларды жетиштүү ресурстар менен камсыз кылуу үчүн мамлекеттер институционалдык ресурстар, потенциалды жогорулатуу үчүн жана окутуу сыяктуу практикалык чараларды көрүшү керек. Өзгөчө:
  - Укук коргоо жана сот органдары журналисттердин коопсуздугуна байланыштуу эл аралык укуктук жана мамлекеттик милдеттенмелер боюнча окутулушу керек. Алар түздөн-түз журналист аялдарга карата олуттуу коркунучтарды жоюуга жана институтташтырылган басмырлоого каршы туруу үчүн гендердик коркунучтарды жоюуга багытталууга тийиш;
  - Тартип коргоо органдары физикалык мүнөздөгү кырдаалдарга жооп кайтаруу менен гана чектелбестен, Интернеттеги асылуу жана опузалоо адамдын жеке турмушуна, үй-бүлөлүк жашоосуна, пикирин билдирүү эркиндигине жана башка укуктарына таасир этиши мүмкүн экендигин түшүнүшү керек. Онлайн куугунтук жана катаал мамиле боюнча окуу материалдарын иштеп чыгуу зарыл.
- Мамлекеттер гендердик куугунтуктоо жана зомбулук жөнүндө, офлайн да, онлайн режиминде да отчеттуулукту жана мониторингди өркүндөтүп, аларды улуттук статистикага жана теңсиздик менен басмырлоого каршы чараларга камтышы керек;
- Мамлекеттер, ошондой эле жеке сектор жана жарандык коом менен биргеликте, алдын алуу жана кесепеттерин жоюу боюнча бирдиктүү жана ресурстар менен камсыз кылуучу механизмдерди ишке ашырышы керек.

АРТИКЛЬ 19 ЖӨНҮНДӨ

АРТИКЛЬ 19: Пикир айтуу эркиндиги үчүн глобалдык өнөктүк (АРТИКЛЬ 19) – сөз эркиндигин жана маалымат эркиндигин коргоо жана жайылтуу боюнча дүйнө жүзүндө иштеген көз карандысыз укук коргоочу уюм. Бул уюмдун аталышы жана мандаты сөз эркиндигине кепилдик берген Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 19-беренесинен улам пайда болгон.

АРТИКЛЬ 19 эл аралык жана салыштырма укукка негизделген бир катар ченемдик жана маалыматтык документтерди даярдады, ошондой эле пикир айтуу эркиндигине байланыштуу маселелер боюнча мыкты тажрыйбага ээ. АРТИКЛЬ 19 сөз эркиндигин коргоодо жана жайылтууда Интернеттеги техникалык стандарттарды белгилөөчү эл аралык органдардын жана Интернетти башкаруу органдарынын ролун изилдеп келет.

Эгер сиз бул маалыматтык документти кененирээк талкуулагыңыз келсе же АРТИКЛЬ 19дун көңүлүн бургунуз келген маселеңиз болсо, анда info@article19.org электрондук дареги аркылуу биз менен байланышыңыз.

Шилтемелер

- 1 БУУнун Башкы Ассамблеясынын “Журналисттердин коопсуздугу жана жазасыз калуу көйгөйү” боюнча резолюциясы, А / С.3 / 72 / L.35 / Rev.1, 13-ноябрь, 2017-жыл; БУУнун пикир билдирүү эркиндиги боюнча, аялдарга карата зомбулук маселелери боюнча атайын баяндамачылары, БУУнун эксперттери мамлекеттерди жана компанияларды Интернеттеги гендердик зомбулукка каршы күрөшүүгө, бирок цензурадан сак болууга чакырышат, 2017-жылдын 8-марты.
- 2 Аялдарга карата зомбулук, аялдарга жана кыздарга карата тармакта көрсөтүлгөн зомбулуктун себептери жана кесепеттери жөнүндө Атайын баяндамачынын баяндамасы, 2018-жылдын июль айы; Улуу Британиянын Мыйзамдар боюнча комиссиясы, Зөөкүр жана кемсинтүүчү билдирүүлөр, 2018; Чакраборти, Гарланд жана Харди, “Жек көрүүнүн негизинде кылмыш – тыянактар жана корутундулар” Долбоору, Лестер Университети, 2014.
- 3 Караңыз, мисалы, ЕККУнун ЖМК эркиндиги боюнча өкүлү (ЕККУ ЖМКЭӨ), Сөз эркиндигинин жаңы чакырыктары: Интернеттеги журналист аялдарга карата зомбулукка каршы туруу, 2016; Аялдарга карата зомбулук маселеси боюнча атайын баяндамачы, буга чейин цитата берилген; Европа комиссиясы, Аялдардын укуктары жана гендердик теңчилик боюнча Европа комитети үчүн (FEMM) Интернеттеги кибер зордук-зомбулук жана Интернеттеги аялдарга карата кастык тилин изилдөө, сентябрь 2018.
- 4 *Караңыз:* APC, Аялдарга карата технологиялар менен байланышкан зомбулук – маалыматтык документ, 2015-жыл
- 5 *Ошондой эле караңыз:* APC, Аялдарга карата технологияга байланыштуу зомбулук – маалыматтык документ, 2015-жыл, Европа Кеңеши (ЕК), “Кастык тили жөнүндө Европа Кеңешинин маалыматтык бюллетени, 2017; Европа Комиссиясы, Гендердик зомбулук деген эмне? 2018-жыл; Европа Биримдигинин Негизги укуктар агенттиги (FRA), Аялдарга карата зордук-зомбулук: Жалпы европалык изилдөө, 2014-жыл; Адам укуктары боюнча Кеңеш (АУК), Аялдарга карата зомбулук, анын себептери, аялдарга жана кыздарга карата онлайн зомбулуктун себептери жана кесепеттери боюнча адам укугу маселелери боюнча Атайын баяндамачынын отчету, 2018-жылдын июль айы; ЕККУнун ЖМК эркиндиги боюнча өкүлү, Сөз эркиндигинин жаңы чакырыктары: Интернетте журналист аялдарга карата зомбулукка каршы туруу, 2016-жыл; ЕККУнун ЖМК эркиндиги боюнча өкүлү, Интернетте журналисттерге карата куугунтуктоого жана кордоого жооп кайтаруунун укуктук чаралары: Финляндиянын, Франциянын жана Ирландиянын тажрыйбасы, 2019-жыл.
- 6 *Ошол эле жерде.*
- 7 Мисалы, АКШнын Жогорку соту “басма сөз эркиндиги – бул ири борбордук басып чыгаруучунун укугу сымал, жалгыз памфлетисттин да укугу” деген чечим чыгарган жана кабарчынын укугу жамаат тарабынан таануунун бир бөлүгү катары журналистика менен алектенгендерге жайылтылбайт. Бирок “жаңылыктарды жана маалыматты өзү жалгыз жайылткан (мисалы. жаңылык чогулткан), ошол эле ниет менен (ушул маалыматты коомчулукка жайылтууга) аракет кылган адамга карата да бирдей күч менен колдонулушу керек”; “Бранцбург Хейске каршы” ишти караңыз, 408 U.S. 665, 704 (1972-ж.). Андан кийин АКШнын соттору кабарчынын маалымат чогултуу менен алектенген салттуу эмес журналисттерге карата артыкчылыгын колдонушту; мисалы, “Силквуд Керр-МакГиге каршы” ишин караңыз (563 F.2d 433, 436 (10-округ, 1977-ж.) (режиссер-документалистке артыкчылык берүү); “Шоен Шоенге каршы” ишти караңыз (7 5 F.3d 1289, 1293 (9-округ, 1993-жыл) (компанияга менчик укугу үчүн үй-бүлөлүк чыр-чатак жөнүндө китептин автору); “Александр ФБРге каршы” иши, 186 Ф.Р.Д. 21, 50 (Колумбия округу боюнча райондук сот, 1998) (президенттин мурдагы жардамчысы китеп үчүн маалымат чогултат); “Кусумано v Microsoft Corp.”, 162 F.3d 708 (1- округ, 1998-ж.) (баштапкы изилдөөлөргө катышкан академик); Мунайзат маселелери боюнча монополияга каршы процесси, 680 F.2d 5 (2-район, 1982) (мунайдын баалары жөнүндө маалымат

- камтылган соода маалыматтык бюллетень); же “АКШ Гардеге каршы” иши, 673 Ф. 604 (Колумбия округу боюнча райондук сот, 1987-жыл) (коммерциялык эмес уюм айыбын ача тургандардын ысымдарын жашырган деп шектелет). АКШ соттору кабарчынын артыкчылыгы блогерлерге жана веб-сайттардын операторлоруна да тиешелүү деген чечим чыгарды. Мисалы, “Блюменталь Драджда каршы” иши, 992 F. Supp. 44 (Колумбия округу боюнча райондук сот, 1998), сот журналисттин артыкчылыгын The Drudge Report блогуна колдонду, сот мурунку тыянагында аны «Голливуддан жана Вашингтондон чыккан ушактарга арналган айыңкеп түрмөгү» деп мүнөздөгөн.
- 8** Адам укуктары боюнча комитет, 19-берене боюнча №34 Жалпы тартиптеги комментарий: Пикир айтуу жана сөз эркиндиги, ССРР / С / GC / 34, 12-сентябрь, 2011-жыл, 44-пункт.
- 9** Министрлер комитети, Журналисттердин маалымат булактарын ачыкка чыгарбоо укугу тууралуу мүчө мамлекеттерге Министрлер комитетинин №R (2000) 7 сунуштамасы, ал 2000-жылдын 8-мартындагы 701-отурумунда министрлер комитети тарабынан кабыл алынган.
- 10** Министрлер комитетинин ЖМКнын жаңы аныктамасы тууралуу мүчө мамлекеттерге CM/Rec(2011)7 сунуштамасы, 2011-жылдын 21-сентябрында кабыл алынган.
- 11** *Ошол эле жерде.*
- 12** *Ошол эле жерде.*
- 13** *Ошондой эле мисалы, № 34 Жалпы тартиптеги комментарийди караңыз, буга чейин цит, 7-пункт; Адам укуктары, журналисттерге жана медиа кызматкерлерине карата зомбулук боюнча Америка аралык комиссия: Алдын алуу, коргоо жана кылмышкерлерди сот жообуна тартуу боюнча Америка аралык стандарттар жана улуттук тажрыйба, OEA/Ser.L/V/II, CIDH/RELE/INf.12/13, 31-декабрь, 2013-жыл, 22-бет.*
- 14** *Ошондой эле мисалы, Адам укуктары боюнча Америка аралык соту, “Мапирипан кыргыны Колумбияга каршы” иши, № 134 С сериясы, 15-сентябрь, 2005-ж. 111-112-пп; же “Пуэбло Белло кыргыны Колумбияга каршы”, С сериясы, № 140, 31-январь, 2006-жыл, 111-пункт.*
- 15** Сөз эркиндигине каршы кылмыштар жөнүндө биргелешкен декларация, Бириккен Улуттар Уюмунун (БУУ) Пикир жана сөз эркиндиги боюнча атайын баяндамачысы, Европадагы Коопсуздук жана Кызматташтык Уюмунун (ЕККУ) ЖМК эркиндиги боюнча өкүлү, Америка Штаттары Уюмунун Сөз эркиндиги боюнча атайын баяндамачысы (OAS), Адамдын жана элдердин укуктары боюнча Африка комиссиясынын (ACHPR) Сөз эркиндиги жана маалыматка жетүү боюнча атайын баяндамачы, 25-июнь, 2012-жыл.
- 16** АУК, 33/2 Резолюция, Журналисттердин коопсуздугу, A/HRC/RES/33/2, 6-октябрь, 2016-жыл.
- 17** №34 Жалпы тартиптеги комментарий 34, буга чейин цит, 23-п.
- 18** *Ошол эле жерде.*
- 19** Адам укуктары боюнча комитет, Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пакттын 6-беренесине жашоого укук жөнүндө №36 Жалпы тартиптеги комментарий, ССРР/С/GC/36, 30-октябрь, 2018-жыл, 23-пункт.
- 20** *Ошол эле жерде.*
- 21** Мисалы, Адам укуктары боюнча Европа соту, “Паломо Санчес Испанияга каршы” иши, №28955/06, 28957/06, 28959/06, 28964/06 тиркемелерин караңыз; “Өзгүр Гүндөм Түркияга каршы” иши, №23144/93 тиркеме; “Динк Түркияга каршы” иши, № 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 жана 7124/09 тиркемелер.
- 22** ЕККУнун ЖМК эркиндиги боюнча Баяндамачысынын 2016-жыл үчүн отчету, буга чейин цитатасы берилген. Сөз эркиндигинин жаңы чакырыктары: Интернетте журналист аялдарга карата зомбулукка каршы туруу, 2016-жыл.
- 23** БУУнун Сөз эркиндиги жана аялдарга карата зомбулук маселелери боюнча Атайын баяндамачыларынын биргелешкен пресс-релизи, 8-март, 2017-жыл
- 24** АУКтун “Интернетте адам укуктарын илгерилетүү, коргоо жана ишке ашыруу” Резолюциясы, A/HRC/38/L.10/Rev.1, 4-июль, 2018-жыл
- 25** Башкы Ассамблеянын Журналисттердин коопсуздугу жана жазасыз калуу көйгөйү

боюнча 2017-жылдагы резолюциясы, буга чейин цит, А/С.3/74/L.45/Rev.1, 209-жылдын 13-ноябры.

- 26 *Ошондой эле төм. караңыз:* ЕККУнун ЖМК эркиндиги боюнча Атайын баяндамачысы 2019, буга чейин цит., 39-пункт.
- 27 Европа Кеңеши, Киберкылмыштуулук жөнүндө Конвенция, 2001-жылдын 23-ноябры
- 28 Киберкылмыштар жөнүндө конвенция боюнча комитет, Киберкуугунтук жана айрыкча аялдар менен балдарга онлайн режиминдеги зомбулукка каршы туруу боюнча жумушчу топ, Кибер-зомбулукту картага түшүрүү боюнча изилдөө (долбоор), 2018-жыл.
- 29 *Ошондой эле төм. караңыз:* ЕККУнун ЖМК эркиндиги боюнча Атайын баяндамачысы 2019, буга чейин цит., 2-пункт.
- 30 Мындай тыюулар сөз эркиндигин чектөөнүн адам укуктары боюнча эл аралык стандарттарда белгиленген критерийлерге жооп бербеші мүмкүн.
- 31 Мисалы, А.Браунду караңыз, “Интернетте кастык тилинин өзгөчөлүгү эмнеде (офлайнга салыштырмалуу)” “Ethnicities” журналы, 18 (3): 146879681770984, май, 2017.
- 32 135 S. Ct. 2001 (2015-ж.).
- 33 18 U.S.C. § 875(c).
- 34 Жогорку сот “айып өкүмүн негиздөө үчүн шалаакылык жетишсиз” деп чечим чыгарды, анткени “федералдык кылмыш жоопкерчилиги айыпкердин психикалык абалын эске албастан, иш-аракеттердин жыйынтыгына гана жайылтылбайт”.
- 35 135 S. Ct. 2001 (2015-ж.), 2013-ж.; Арито жарым-жартылай макул, жарым-жартылай макул эмес.
- 36 Кылмыш-жаза кодекси прокурорлор кандай шарттарда айып койгон жагдайларды жөнгө салат, ал эми Кылмыш-жаза кодексинин 9(1)-бөлүмүнүн 25-главасында “[прокурор] жабырлануучу тарап айып коюу үчүн укук бузуу тууралуу билдирбесе, же өлтүрүүчү курал коркутуу же мажбурлоо үчүн колдонулбаса, же коомдук маанилүү кызыкчылык айып коюуну талап кылбаса, жеке эркиндигинен, коркутуусунан же

мажбурлуулугунан абайсыз ажыраткандыгы үчүн айып коё албайт” (Финляндия Жазык кодексинин 9 (1)-бөлүмүнүн 25-главасы). ЕККУнун ЖМК эркиндиги боюнча атайын баяндамачысынын 2019-жылдагы отчету, буга чейин шилтеме берилген.

- 37 *Ошол эле жерде,* отчетто ошондой эле финляндиялык Хяркёнен айымдын иши эске салынат, ал кылмыш ишин козгоо жөнүндө өтүнүчүн атайылап чакыртып алган. Буга процессти баштоо аракети себеп болгон. Бул процессте прокурор айып коюу үчүн “өтө маанилүү коомдук кызыгуу” талап кылынабы дегенди аныктоого тийиш болчу. Бул журналисттер жана пикирин эркин билдирүү үчүн маанилүү прецедент болуп калмак. Прокурор анын иши бул босогого жооп берген жок деп чечти, бирок бул чечимде журналисттердин ролу же сөз эркиндиги жөнүндө сөз болгон жок.
- 38 Ички иштер министри жек көрүүнүн негизинде жасалган кылмыштар менен күрөшүү боюнча жаңы улуттук онлайн-борбор түзүлгөнүн жарыялады, 8-октябрь, 2017-жыл.
- 39 Канада: Канаданын Юстиция министрлиги, Полиция жана Падышалык прокурорлору үчүн Кылмыш куугунтугу боюнча колдонмо, 2017-жыл, январь.
- 40 *Ошол эле жерде,* 1.6.159-бөлүм.
- 41 Тартип коргоо органдарын окутууга көмөктөшүү жөнүндө мыйзам, HR 4740, 114-Конгресс (15-март, 2016-жыл)
- 42 Мисалы, Юридикалык комиссия, Акарат келтирген жана зомбулук көрсөткөн онлайн-коммуникациялар: сереп отчет, 1-ноябрь, 2018-ж.
- 43 Mutatis mutandis караңыз, мисалы, БУУ, Киберкылмыштуулук боюнча комплекстүү изилдөө долбоору, 2013-жылдын февраль айы; Улуу Британиянын парламенти, Юрисдикциянын маселелери – Чет өлкөлүк CPS даректелген суроо-талаптары, декабрь, 2012-жыл; же Интернет жана коом борбору, Стэнфорд университетинин юридикалык мектеби, өз ара юридикалык жардамды тактоо, 2015-жылдын февраль айы.
- 44 *Ошол эле жерде.*
- 45 *Ошондой эле караңыз:* Киберкылмыштар жөнүндө конвенция.

- 46 АКШ менен Улуу Британиянын ортосунда Маалыматты биргелешип колдонуу макулдашуусу, АКШ № 6 (2019-жыл), Вашингтон, 2019-жылдын 3-октябрында Улуу Даражалуу Ханышанын буйругу менен тышкы иштер жана шериктештик иштери боюнча мамлекеттик катчы парламентке сунуштады.
- 47 Чет өлкөлөрдө маалыматтарды мыйзамдуу колдонуу жөнүндө мыйзам же “Булут” жөнүндө мыйзамды чечмелөө (H.R. 4943).
- 48 Мисалы, Бириккен Улуттар Уюмунун (БУУ) Пикир жана сөз эркиндиги боюнча

атайын баяндамачысынын, Европадагы Коопсуздук жана Кызматташтык Уюмунун (ЕККУ) ЖМК эркиндиги боюнча өкүлүнүн, Америка Штаттары Уюмунун Сөз эркиндиги боюнча атайын баяндамачысынын (OAS), Адамдын жана элдердин укуктары боюнча Африка комиссиясынын (ACHPR) Сөз эркиндиги жана маалыматка жетүү боюнча атайын баяндамачысынын биргелешкен билдирүүсү, июнь, 2012-жыл; БУУнун Адам укуктары боюнча Кеңешинин 33/2 Резолюциясы, A/HRC/33/L.6, 26-сентябрь, 2016-жыл.

article19.org